

VII. Juvenália Konferencia

Eötvös József Collegium Magyar műhely

Absztraktfüzet

2019. május 10.

Magyar műhely

Készítette: Szabó Csanád

PROGRAM

2019. május 10. – péntek

9.00–9.10	Megnyitó – Laczkó Krisztina, műhelyvezető
9.10–9.25	Kötetbemutató: <i>Juvenália: négy-öt</i> – Kazsimér Soma Balázs
9.25–10.25	<u>Nyelvtudomány szekció</u> <i>Szekcióvezető: Horváth Péter</i>
9.25–9.55	Prótár Noémi ELTE EJC: Álom és tenger – Luigi Pirandello <i>Non si sa come</i> című drámájában megjelenő metaforahálózatok vizsgálata
9.55–10.25	Ugrin Bálint József ELTE EJC: A tér-idő fogalmi metafora kognitív megalapozottságának vizsgálata
10.25–13.35	<u>Irodalomtudomány szekció</u> <i>Szekcióvezető: Reichert Gábor</i>
10.25–10.55	Voloncs Attila ELTE EJC: Történelem és a tér kollektívája Mészöly Miklós <i>Film</i> című regényében
10.55–11.25	Hajdu Ildikó ELTE EJC: Pilátus és Jeruzsálem Bulgakov <i>A Mester és Margaritájában</i>
11.25–11.55	Réder Ferenc ELTE EJC: Népmeséből műmese- Lázár Ervin: <i>A legkisebb boszorkány</i>
11.55–12.35	<i>Ebédszünet</i>
12.35–13.05	Tarnai Csillag ELTE EJC: A hallgató elbeszélő - Szeredy Dani jelentősége Ottlik Géza <i>Iskola a határon</i> című regényében
13.05–13.35	Nyerges Csaba ELTE: Lázadó "asszonyállatok" a középkori széphistóriákban

Nyelvtudomány szekció

9.25–10.25

Szekcióvezető: Horváth Péter

PRÓTÁR NOÉMI (ELTE EJC)

***Álom és tenger* – Luigi Pirandello *Non si sa come* című drámájában megjelenő metaforahálózatok vizsgálata**

Az előadásomban bemutatott kutatás célja Luigi Pirandello *Non si sa come* című drámájában jelen lévő metaforahálózatok vizsgálata, mely az ÁLOM és a TENGER metaforákat foglalja magában. A vizsgálat kerete a funkcionális kognitív nyelvelmélet (TOLCSVAI NAGY 2013), amely a metaforát nem egy művészi, retorikai vagy esztétikai célból alkalmazott trópusnak tekinti, hanem az emberi gondolkodás fontos és elengedhetetlen részének, amely fogalmak megmagyarázására, megértésére és megértetésére szolgál (KÖVECSES 2005:13–14). Mivel mindkét vizsgált metafora hálózatot alkot a műben, és egy-egy elvont, azonban alapvető fogalom leírására szolgál (bűn, illetve tudat), a funkcionális kognitív metaforaelmélet adekvát háttérrel ad a vizsgálathoz (KÖVECSES 2005).

Luigi Pirandellót a XX. századi olasz drámaírás egyik legfontosabb alakjaként tartjuk számon, ez a műve azonban Magyarországon mégis viszonylag kevésbé ismert, így ennek megfelelően csekély számú nyelvészeti elemzés született belőle. Az előadás bemutatja a műben megjelenő metaforahálózat fokozatos, a két metafora egymás mellett történő, mégis összekapcsolódó felépülését, a többszörös megjelenéssel összefüggő dinamikus alakulását. A két metafora vizsgálatának oka a főszereplő beszédében való gyakori megjelenésük, valamint a műben való szignifikáns szerepük, hiszen ezek lényegi információkat osztanak meg a főhős gondolkodásáról és világnézetéről. Az előadás az olasz eredeti és a Lator László fordította magyar szöveg között megjelenő különbségeket, és ezek hatásait a hálózatra is bemutatja. A forrás- és céltartományok bővülésének ismertetése során a két tartomány közötti megfeleltetéseket is megteszem. Először a TENGER, majd az ÁLOM metaforahálózat kialakulási folyamatát írom le, majd a két metaforahálózat összehasonlítását is elvégzem. Emellett vizsgálom a metaforák megjelenésének helyeit a műben, valamint röviden kitérek a szereplők metafora-percepciójára, illetve ezen metaforák Pirandello korábbi műveiben való megjelenésére is.

Hivatkozott szakirodalom:

TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

KÖVECSES ZOLTÁN 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex Kiadó, Budapest.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-5 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

UGRIN BÁLINT JÓZSEF (ELTE EJC)

A tér-idő fogalmi metafora kognitív megalapozottságának vizsgálata

A nyelvekben a térhez és időhöz kapcsolódó kifejezések között szoros összefüggés mutatható ki: az időről gyakran úgy beszélünk, mintha térként értelmeznénk. A nyelvi kapcsolat mögött feltételezhető pszichológiai hatást a Lakoff–Johnson-féle fogalmimetafora-elmélet keretében vizsgáltam. A fogalmimetafora-elmélet szerint (Lakoff – Johnson 1980) a fogalmaink különböző jelentéstartományokba szerveződnek, melyek között kapcsolódások jönnek létre, a kapcsolódás alapján forrás- és céltartományok különíthetők el. A nyelvekben megfigyelhető az IDŐ TÉR metafora a téri fogalmakat mint forrástartományt használja fel az idői fogalmak kifejezéséhez. A fogalmi metafora-elmélet lehetőséget nyújt a téri fogalmak és idői fogalmak egységes kategóriába sorolására, így a különböző fogalmak vizsgálhatóvá válnak feltételezve, hogy a kategóriák hasonló mentális reprezentációt alakítanak ki. A magyar nyelvben kétféle kapcsolódás mutatható ki a tér és idő tartományok között (Szamarasz 2006): egy time-moving (idődinamikus) és egy ego-moving (éndinamikus) metafora.

Kutatásomban az utóbbi séma működését, illetve megváltozásának lehetőségét vizsgáltam. Internetes felületen végzett kísérletben kétértelmű mondatok jelentései közül kellett választaniuk a résztvevőknek. A mondatok egyike téri jelentésű, a másik pedig idői jelentéshez kapcsolódó volt. Az előfeszítő feladat alapján az alanyok két csoportot alkottak. Az egyik esetben a bal oldal-előre, jobb oldal-hátra asszociációk voltak előfeszítve, a másik esetben a bal oldal-hátra, jobb oldal-előre asszociációk jelentették az előfeszítést. A kísérlet további részében ezek hatását vizsgáltam az említett kétértelmű mondatokra adott válaszokkal. A hipotézisem szerint, amennyiben a bal oldal van társítva az előre fogalommal, akkor az időben való előremozgás is az időegyenes bal oldala felé irányul, azaz a mi kultúránkban hagyományosan a múlt felé.

A kísérlet eredményei arra engednek következtetni, hogy a hipotézis által jósolt jelenségek 40 fő alatti mintán is kimutathatóak. Mind a téri, mind az idői jelentéshez kapcsolódó kétértelmű mondatok esetében tapasztalható volt a várt hatás.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-5 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

Irodalomtudomány szekció

10.25–13.35

Szekcióvezető: Reichert Gábor

VOLONCS ATTILA (ELTE EJC)

Tér és történelem Mészöly Miklós *Film* című regényében

Mészöly regénye kapcsán a recepció oly sokat emlegette már az elbeszélés modalitásának kuriózumát, a történetmondásban rejlő lehetőségek újrafelismerését és a látványos szakítást az epika hagyományos ok-okozatiságával, hogy talán nem egészen helytelen egy másik, a művel kapcsolatban nem teljesen új, mindazonáltal keveset hangoztatott perspektívából, a történelemfilozófia és a kollektív emlékezet irányából megközelítenünk a regényt.

Kutatásom fontos magyar szakirodalmi előzménye Sebők Melinda *Test-történelem-emlékezet* című tanulmánya, mely a közelmúltban pendített meg hasonló húrokat a regénnyel kapcsolatban. Azontúl, hogy Sebők meglátásaira építve egyszersmind ki szeretném egészíteni azokat, egyúttal bizonyos állításaival vitatkozva arra is szeretnék rávilágítani, hogy a test – Mészöly esetében legalábbis – nem feltétlenül egy történelmi állapot láttelepe, és a testi seb sem arra mutat rá, hogy mennyi repedés és romlás van a magyar történelemben: úgy gondolom, hogy az ehhez hasonló állítások (test mint médium) a Nádas-interpretációk élénk bekúszásai lehetnek a Mészöly-próza értelmezésébe.

Meglátásom szerint a kisregény magában hordoz egy olyan lehetséges megközelítésmódot, melyre ez idáig nem fordítottak kellő figyelmet az értelmezők: a tér kollektíváját mint a kollektív emlékezet hordozóját, amely a *Film* esetében úgy gondolom, legalább annyira fontos – ha nem fontosabb –, mint az emberi test. Állításom nem pusztán a regényben központi szerepet játszó vérvörös csütörtök eseményeire terjed ki: bizonyítani szeretném, hogy az idős pár által bejárt Moszkva tér és környéke nem pusztán az 1912-es események emlékezetének hordozója, hanem az elbeszélés által felkínált lehetőséggel élve, a jakobinus mozgalom vezetőinek kivégzésétől egészen az 1956-os forradalomig terjedő intervallumé is.

Az előbbi állításhoz szervesen kapcsolódva ki szeretnék térni továbbá arra is, hogy Mészöly regénye a kamera beemelésével egyúttal megkísérli egy objektív, nem-emberi perspektívából elbeszélni a múltat. Walter Benjamin történelemfilozófiai téziseire (illetve a szöveg enigmatikus volta miatt annak kiemelten Miklós Tamás által adott értelmezésére) támaszkodva látni fogjuk azonban, hogy miért és hogyan fullad kudarcba ez a kísérlet.

HAJDU ILDIKÓ (ELTE EJC)

Pilátus és Jeruzsálem Bulgakov *A Mester és Margaritájában*

Az előadás témája a Jeruzsálem-regény, illetve Pilátus alakja, jellemfejlődése, értékrendszerének átalakulása Mihail Bulgakov *A Mester és Margarita* című regényében.

Bulgakov szövege a fejezetek helyszíne és szereplői alapján két fő egységre bontható: a moszkvai és a jeruzsálemi részekre. A két cselekményszál párhuzamosan fut, a négy Jeruzsálemben játszódó fejezet (2., 16., 25., 26.) beékelődik a moszkvai történetbe, azonban a különböző motívumok, analógiák szoros kapcsolatot teremtenek közöttük. Az egyik ilyen fontos motivikus kapcsolat a szereplők szintjén értelmezhető, Pilátus alakja meghatározó jelentőségű mind a jeruzsálemi, mind a moszkvai részek szempontjából.

Pilátus alakja, világszemléletének átalakulása összefüggésbe hozható a Jeruzsálem-regény természetábrázolásával. Jeruzsálem tere szimbolikus-mitikus tér, a benne zajló változások metafizikai síkon is értelmezhetők. A jeruzsálemi fejezetek elején és végén kiemelten fontosak a természeti és időbeli változások. A fény-sötétség váltakozás megjelenítési formáit, értelmezési lehetőségeit Gareth Williams munkája nyomán mutatom be.

Pilátus és Jesua dialógusa, kapcsolata köré szerveződik a jeruzsálemi részek cselekménye, ők a Jeruzsálem-regény központi alakjai. Jesua hatására Pilátus értékrendszere, gondolkodása fokozatosan átalakul, azonban Pilátusnak önálló világlátása formálódik, sajátosan értelmezi a „krisztusi” értékeket. A két szereplőt a látásmódjuk közötti különbségekre fókuszálva hasonlítom össze, valamint – Micael Glenney tanulmánya alapján – kitérek Pilátus alakjának egzisztencialista értelmezési lehetőségére is.

A moszkvai részekben is gyakran megjelennek közvetett és közvetlen utalások Pilátus alakjára, a moszkvai szereplők közül többen összekapcsolhatók vele. Pilátus látásmódjának változása Ivan Ponirjov (Hontalan) költő jellemfejlődésével állítható párhuzamba. Ivan és Pilátus alakjának összevetésében az értékeik átalakulását helyezem előtérbe, bemutatom a két szereplő kiindulási pontjának, az általuk bejárt útnak a hasonlóságait és különbségeit.

RÉDER FERENC (ELTE EJC)

Népmeséből műmese – Lázár Ervin: *A legkisebb boszorkány*

A mese eredeti szerepe az ősi, közös tudás továbbadása volt. Ennek megfelelően a mesélők és a mesemondás, mesehallgatás eseményei kiemelt fontosságúak voltak a történelem kezdeteitől fogva a természeti-falusi környezetben élő közösségek számára, szerte a világon. Hiszen annak tagjai ezeken keresztül ismerhették meg az elődeik által rájuk hagyományozott hiedelemvilágot és erkölcsi szabályokat, és ehhez adhatták hozzá a saját, egyéni élettapasztalatokat a verbális természetéből fakadóan folyton változó népmeséhez. Azonban a mesemondás hagyományos közege, a falusi társadalom a 20. század folyamán fokozatosan felbomlott Magyarországon. A szájhagyomány útján terjedő mesék írott formában kezdtek terjedni, és a mesemondás szerepe is eltolódott, így vált szinte kizárólag a gyermekirodalom részévé az eredetileg minden korosztályt célzó műfaj.

A népmese szerepét a modern, városiasodott kultúrákban átvette és átértelmezte műmese. Ennek írója, ismerve a népi hagyományt, képes az általános érvényű tanulságokat aktualizálni, saját világképéhez és az olvasói igényekhez alakítani. A cselekményvezetés szövevényesebb, a szereplők személyisége árnyaltabb és a végkifejlet sem olyan egyértelműen pozitív, mint a népmesénél. A csoda, a természetfeletti sem olyan szerves része a történetnek, s a királylányt elrabló sárkány helyett a hősök motivációja is legtöbbször belső indíttatású.

Lázár Ervin is a népmesei hagyományhoz visszanyúlva írta meg *A legkisebb boszorkány* című meséjét. A *Király Kis Miklós nem lel az országban olyan szép nőt, akit elvegyen* című, Ámi Lajos cigány mesemondótól gyűjtött tündérmesét alapul véve az idealizált, elérhetetlen főhősöket emberi tulajdonságokkal ruházta föl, a klasszikus népmesei cselekményt pedig egy új, váratlan irányból mutatja meg, a gonosz boszorkány legkisebb lánya, Amarilla szemszögéből. A többi szereplő, Király Kis Miklós, illetve a boszorkány és másik két lánya az olvasóval együtt meglepetten és értetlenül szemléli a legkisebb boszorkány azon törekvését, hogy kitörjön a mesében hagyományosan rá szabott szerepből, és érvényesítse a szerelem, szeretet mindent felülíró, önfeláldozó természetét. Amarilla végül elbukik, és Király Kis Miklós sem találja meg az örökkön-örökké tartó boldogságot, a merev keretek elnyomják az egyéni törekvéseket.

Előadásomban összehasonlítom a hagyományos népmesék világképét Lázár Ervinével, amely esendő, műmesei figurákból áll, így képes új, tragikus minőségben megmutatni a szereplők boldogságért való küzdelmét, és végül indirekt módon az eredeti történetben is jelen lévő, általános érvényű tanításra rávezetni az olvasót.

TARNAI CSILLAG (ELTE EJC)

Reflektált létezés a narrációban – Szeredy Dani hallgató jelenléte Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében

Az Ottlik-recepcióban központi szerephez jut az *Iskola a határon* elbeszéléstechnikáját alapvetően meghatározó metadiegetikus narráció és ezzel párhuzamosan a belső szabadság kivívásának folyamatára fókuszáló értelmezések. Szegedy-Maszák Mihály Ottlik-monográfiájában ugyanakkor, számos más munkához, így többek között Tátrai Szilárd *Iskola*-elemzéseire hasonlóan elsősorban Medve Gábor és Both Benedek kapcsán tárgyalja a belső szabadságig vezető út narrációját. Hipotézisem szerint Szeredy Dani az explicit elbeszélőkkel, Bébével és Medvével szemben nem kap egyértelműen körülhatárolható, saját szöveget, ám a regény kitüntetett pontjain szövegszerűen érzékeltetett jelenlétével tevékenyen részt vesz a narrációban, illetve szerepvállalása több ponton szervesen kapcsolódik Ottlik Géza regényéhez kapcsolódó elméleteihez. Előadásomban a szövegkorpuszból korábban kevésbé kiemelt szöveghelyeket idézve, valamint az általam meghatározott „hallgató elbeszélő”-fogalomhoz szorosan kapcsolódó szempontok mentén vonom be Szeredy Danit az *Iskola a határon*-ról szóló diskurzusba.

Szeredy Dani szerepe meghatározó, amennyiben a regény egésze értelmezhető Bébének feltett kérdésére adott válaszként, így a mű (ön)reflexióra alkalmas jellege nyilvánvaló. Szövegszinten is megalapozható folyamatos jelenléte az elbeszélésben: gondolatai Bébe narrációjában szabad függő beszédben jelennek meg, de a szöveg mélyebb szintjén is kimutatható hatása barátja elbeszéléstechnikájára. Bébe Szeredy azon módszerére alapozva kezdi meg elbeszélését, amelyet a katonaiskolában alkalmazott, amikor a nehézségek pusztán elmesélésével rendet teremtett a rendetlen világban. Bébe ezen kívül kiemeli, hogy létezése Szeredyre van alapozva, hiszen tőle tanulja a „légzéstechnikát”, azaz a belső szabadság kivívásának feltételét, ami a játék megjelenésével is összefügg a regényben.

Szeredy karaktere emellett önmagában is hangsúlyos. Az ottlik-i „közléseszmény”-t idézi meg hallgatása, valamint szintén az elbeszélhetőség ottlik-i problémájához kapcsolódik, hogy a belső szabadsághoz vezető útja során művészi szerepvállalását a zenében találja meg. A zene többször is úgy jelenik meg Ottliknél mint az egyetlen médium, amely képes a nyelven túli jelentések átadására, ez pedig az ottlik-i próza alapvető céljai közé tartozik. Az ugyanígy hitvallásba foglalt csillagos ég, egy transzcendens szféra észrevétlen beáramlása a szövegbe, mint a művek másik alapvető fontosságú tényezője is gyakran jelenik meg Szeredy Danihoz kapcsolódva. A „hallgató elbeszélő” folyamatos jelenléte a regényben így a szöveg csendjében sűrűsödő tartalmakra irányítja a figyelmet.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-5 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

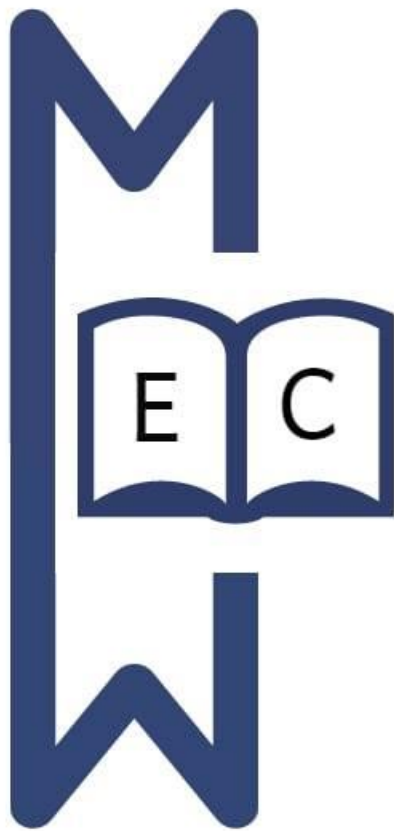
NYERGES CSABA (ELTE)

Lázadó „asszonyállatok” a kora újkori széphistóriákban

A kora újkorban a nők, vagyis az „asszonyállatok” társadalomban betöltött szerepét teljesen másképpen értelmezték, más viselkedésforma volt elvárt tőlük. Ugyanakkor a 16. századi irodalmi kánon mégis megőrzött olyan műveket, melyek erős, a sztereotípiákat meghazudtoló hősnőket állítanak az olvasó elé. Miután tisztázom, hogy mit értek a széphistória terminus alatt, előadásomban e műfajon belül három alkotást veszek górcső alá: Tinódi Lantos Sebestyén *Jazon és Médea* című művét, a Gismunda és Gisquardus-történetet, valamint a Béla királyról és Bankó lányáról íródott históriát. Tinódi széphistóriája a már jól ismert ókori Iaszón és Médeia történetét veszi mintául és dolgozza át. Médea karaktere a mai napig számos szakirodalom tárgya, alakja rengeteg kérdést vet fel. A Gismundáról szóló műben megismerkedhetünk egy olyan középkori nővel, aki képes az apja, egyben az uralkodó ellen fordulni, és akár saját életét is feláldozni az igaz szerelemért. Ebben a műben Gismunda sokkal inkább mutat férfias jellemvonásokat, mint szeretője, Gisquardus, tehát a két társadalmi szerep szinte megcserélődik. Boccaccio novelláit a magyarok Beroaldo Fülöp latin fordítása nyomán ismerhették meg, Enyedi György is ennek hatására írta meg a művet. A harmadik história a gender-váltás motívumán alapul, hátterében széleskörű horvát népi hagyomány áll. Bankó lánya férfinak öltözik, és teljesítményével az összes többi „igazi” férfitársát megszégyeníti. A három alkotást összekötő motívum a cselekvő nő tipizálása.

A nőkre vonatkozó sztereotípiák és elvárások a kora újkorban úgy ábrázolják a példaértékű életvitelt folytató asszonyt, mint aki állandóan otthon van, nem csinál semmi olyat, ami nem neki való, csendes, hűséges, visszahúzódó, nincs individuum-tudata, valamint véleményét sem hangoztatja. Előadásomban azt szeretném alátámasztani, hogy már az adott korban is cáfolták ezt az általánosan uralkodó nézetet az irodalmi művekben, amire jó példa a választott három széphistória.

A három elemzett művön keresztül vizsgálom, hogy a megjelenített női karakterek hogyan törnek ki a társadalom által rájuk rótt szerepükből, továbbá hogyan emelkednek felül a korszellemből kirajzolódó nőképen.

Magyar
műhely